

EXCLAMATIVELE ÎN ROMÂNĂ ȘI ALTE LIMBI ROMANICE

EXCLAMATIVES IN ROMANIAN AND OTHER ROMANCE LANGUAGES

(Abstract)

I identify exclamative sentences in Romanian based on clear criteria (presuppositionality and non-canonicity). I argue that these criteria, proposed for other languages, are justified for Romanian because they allow characterizing a sentence as univocally exclamative and they sustain a strong form-meaning correlation: exclamative sentences always involve some non-prosodic marking at the sentence level (by constituent fronting or use of special complementizers or moods). This correlation is shown to hold for other Romance languages as well. I also show that exclamative sentences are never distinguished from declaratives by intonation alone (they can be distinguished by intonation alone from other non-declarative sentences). Another interesting generalization, which may be related to presuppositionality, is that exclamatives often look like sub-sentential constituents (subordinate clauses or noun phrases).

Cuvinte-cheie: exclamative, tipuri de propoziții, limbi romanice.

Key-words: exclamative, sentence types, Romance languages.

1. Definirea exclamativelor ca tip de propoziție

Exclamativele ca un tip special de enunț/propoziție¹ trebuie distinse de enunțurile ce poartă o marcă (cel mai adesea prozodică) a unui afect al vorbitorului, notate cu semnul exclamării. Această distincție a fost foarte rar făcută în lucrările de gramatică românească². Criteriul factitivității, esențial

¹ Exclamativele sunt tratate ca tip special de “enunț” în GALR (2008), GBLR (2010); dar, cum au observat (pentru română), Neamțu (1985), Vișan (2002), GBLR (p. 610), există și propoziții exclamative subordonate (e.g. *Știu ce mică e apa!*), v. și exemplele (12) de mai jos.

pentru exclamative, este recunoscut de GBLR (2010) și de Vișan (2002), dar ambele lucrări adoptă o definiție prea restrictivă a exclamativelor, considerând că ele comportă în mod necesar un element gradabil, ceea ce, cum vom arăta, nu este cazul. În plus, GBLR (2010:609-610) tratează ca exclamative și propoziții cu mărci de grad afective *in situ* (adică nedepasate la începutul propoziției), de tipul *Merge așa de greu!*, care de fapt sunt declarative. Din aceste motive, lucrarea de față își propune să prezinte o serie de criterii clare și teste pentru a decide care propoziții sunt exclamative. Pentru a fi acceptabile, în primul rând aceste criterii trebuie să satisfacă (1):

- (1) O propoziție identificată ca exclamativă nu mai poate fi atribuită și altui tip de propoziție (declarativă, interogativă, directivă, optativă)

Prezentând datele românei și ale altor limbi romanice, voi ajunge la concluzia că se poate da și o întemeiere mai puternică a acestor criterii, pe baza unei corelații între formă și sens redată în următoarea generalizare:

- (2) Propozițiile care satisfac criteriile semantice ale tipului exclamativ poartă întotdeauna o marcă formală non-prozodică la nivelul propoziției: cuvânt introductiv, topică (deplasarea unor constituenți în periferie), mod verbal. Nu există exclamative distinse de declarative doar prin intonație sau doar prin cuvinte exclamative *in situ*

Întrucât exclamativele se referă la o situație prezentată ca adevărată, dificultatea este de a le distinge de declarative, de aici a doua frază din (2). Astfel, unele din exclamativele introduse prin cuvinte *wh-* se disting de interogative doar prin intonație. Dar, oricum, există o marcă a forței exclamative la începutul propoziției (cuvântul *wh-*), așadar generalizarea (2) este satisfăcută.

Relevanța lui (1) se poate vedea în cazul cuvintelor de grad *așa, atât de*, care par a fi, în anumite folosiri, mărci exclamative *in situ* (și au și fost considerate astfel în diferite lucrări, v. GALR, GBLR, Andueza 2011). Astfel, deși în propoziția (3)b valoarea lui *așa (de)* pare a fi foarte asemănătoare cu cea a exclamativului *ce* din (3)a, se poate vedea că (3)b nu este exclamativă din exemplele (4)b-b”, unde îl vedem pe *așa*, cu aceeași interpretare de grad mare, surprinzător, în interiorul unor propoziții de alte tipuri – interogativă, optativă, directivă. Acest lucru nu este posibil pentru (3)a, care este într-adevăr

² Inclusiv GALR (2008), v. Vântu (2008), Dascălu Jinga (2008).

o exclamativă (v. (3)b; am ales cuvântul *wh- ce* deoarece în folosirea sa de operator de grad este doar exclamativ):

- (3) a. Ce mult vorbește! (exclamativă)
 b. Vorbește așa de mult! (declarativă)
- (4) a. *Ce mult vorbește? / *Ce mult de-aș vorbi! / *Ce mult nu mai vorbiți!
 b. Vorbește el așa de mult?! / Cine (mai) vorbește așa de mult?! (interogativă)
 b'. De-aș vorbi și eu așa de mult! (optativă)
 b''. Nu mai vorbiți așa de mult! (directivă)

Frazele (3)b-(4)b exemplifică și generalizarea în (2) (nu există marcarea a exclamativelor doar in situ și/sau doar prin prozodie).

Iată acum criteriile prin care o propoziție se definește ca exclamativă, care sunt de natură semantică (v. Zanuttini și Portner 2003, Michaelis 2001):

(i) conținutul propozițional al exclamativelor este presupus, nu asertat (Grimshaw 1979; fapt recunoscut mai întâi pentru exclamativele indirecte, de Elliot 1971, 1974): „exclamations, unlike declaratives, presuppose that the proposition expressed is mutually known by speaker and hearer” (Michaelis 2001);

(ii) situația descrisă de propoziție este prezentată ca neobișnuită, non-canonice, în contrast cu altele, cu care formează o scală (o serie de alternative deosebite prin criteriul canonicității); vorbitorul exprimă, în general, o evaluare pozitivă sau negativă a acestei situații³.

Cu privire la (ii), trebuie observat că adesea scala este dată de o proprietate scalară (v. (3)a, unde cuvântul de grad *ce* caracterizează cantitatea evenimentului ca excepțională); dar nu este obligatoriu ca exclamativele să conțină o proprietate scalară⁴. Cum se vede din exemplele (5), elementul ce variază de la o alternativă la alta nu este neapărat gradul unei proprietăți: el poate fi un individ (v. (5)a) sau alternativele pot fi pur și simplu *p* și *non-p* (v. (5)b).

- (5) a. Pe cine a invitat!
 b. Să nu-mi spună el că se însoară!

Caracterul presupozitional explică alte proprietăți identificate de Michaelis și Lambrecht (1996) ca tipice pentru exclamative: identificabilitatea referentului

³ „Neobișnuit” pare a implica „surprinzător”; într-adevăr, exclamativele au fost descrise ca forme de expresie a surprizei. Dar s-a obiectat că exclamativele nu exprimă neapărat ceva neașteptat, căci altfel fraze ca *Ce masă bună ai pregătit!*, *Ce casă frumoasă ai!*, adresate gazdei, nu ar mai fi complimente (Zanuttini și Portner 2003). Și în aceste situații, însă, putem vorbi de „neobișnuit”, înțeles printr-o comparație mai largă – între mese sau case ale altor oameni, a căror experiență o are vorbitorul.

⁴ Contra Michaelis și Lambrecht (1996), Michaelis (2001), Vișan (2002), Castroviejo Miró (2006), Marandin (2008), GBLR.

descrie, prezența unei componente deictice. Propoziția nu este prezentată ca informație nouă, ci ca informație la care ascultătorul are sau poate deja avea acces. Vorbitorul cere de la ascultător recunoașterea caracterului excepțional al situației și împărtășirea unei anumite atitudini.

Întrucât criteriul (ii) este evident, voi arăta în continuare testele ce decurg din criteriul (i). Pentru teste, voi folosi un cuvânt *wh* care este întotdeauna exclamativ: *ce* ca centru de grad (deosebindu-se de *cât*, care, ca majoritatea cuvintelor *wh*, poate fi sau exclamativ sau interogativ-relativ).

Din presupuziționalitate decurge faptul că exclamativele, în principiu, nu pot reprezenta informație nouă. Astfel, cum a observat Grimshaw (1979) pentru engleză, ele nu pot apărea ca răspunsuri la întrebări. Exemplele următoare arată că acest lucru este valabil pentru propozițiile cu *ce* de grad, dar nu pentru cele cu *atât* „exclamativ”, care se califică astfel ca declarative, cum am observat și în (3)-(4) mai sus:

- (6) Ce-a cumpărat?
a. A cumpărat un cadou așa frumos!	(declarativă)
b. # Ce cadou frumos a cumpărat!	(exclamativă)
c. A cumpărat la vechituri ...!	(declarativă)
d. # Ce de vechituri a cumpărat!	(exclamativă)
- (7) Cât de înalt e? / Ce dimensiuni are?
a. E extrem de înalt!	(declarativă)
b. # Ce înalt e!	(exclamativă)
- (8) Ce mai știi de Mariana?
a. Și-a cumpărat așa o rochie frumoasă!	(declarativă)
b. # Ce rochie frumoasă și-a cumpărat!	(exclamativă)

Același comportament se constată și în alte contexte tipice pentru introducerea de informație nouă:

- (9) Să-ți zic ceva! Vine (așa) repede! / # Ce repede vine!
- (10) a. Ai auzit? O să vină așa de târziu! (nu se presupune că interlocutorul cunoaște informația)
- b. Ai auzit? Ce târziu o să vină! (continuarea presupune că interlocutorul cunoaște informația)

Este drept că, în anumite situații de comunicare, se pot folosi exclamative pentru a introduce informație nouă, dar ele apar atunci ca subordonate, și sunt introduse de formule fixe (subliniate în exemple; în b, să se observe folosirea verbului

de percepție *a vedea*, al cărui sens literal presupune accesul independent al ascultătorului la informație, satisfăcând așadar criteriul (i) al exclamativelor):

- (11) a. [Context: Ce mai știi de Mariana?] Vai, nu pot să-ți spun ce rochie frumoasă și-a cumpărat! (declarativă cu exclamativă subordonată)
 b. Să vezi ce rochie frumoasă și-a cumpărat Mariana! (directivă cu exclamativă subordonată)

Criteriul (i) a fost descris mai întâi pentru exclamativele indirecte (Elliot 1971, 1974 pt. engleză), care, s-a observat, apar doar în contexte factive (care presupun adevărul propoziției subordonate):

- (12) a. Nu știam ce mare e. (→ e foarte mare)
 b. *Nu știu ce mare e.
 c. Nu știe ce mare e. (→ e foarte mare)

Criteriile (i)-(ii) permit includerea construcțiilor din (5) în rândul exclamativelor, deși ele nu conțin un element scalar:

- (13) Ce mai știi de Maria?
 # Pe cine a invitat la nuntă!
 vs. A invitat la nuntă așa niște persoane nesuferite!
 # Să nu-mi spună că se căsătorește!
 vs. Închipuie-ți că nu mi-a spus că se căsătorește!

Exclamative ce nu conțin un element gradabil pot apărea și ca subordonate (în (14)a, nu poate fi vorba de o interogativă indirectă, deoarece *a crede* nu selecționează interogative indirecte; de asemenea, sensul nu este al unei relative libere, ca în *Nu cred ce mi-a spus*, căci atunci ar trebui să însemne „Nu-mi vine să-i cred pe cei pe care i-a invitat”; pentru combinarea lui *uimitor* din (14)b cu exclamative, cf. *E uimitor ce mulți oameni au venit*):

- (14) a. Nu-mi vine să cred pe cine a invitat!
 b. E uimitor să nu știe încă să scrie corect.

2. Tipuri de exclamative

Prezentarea datelor românei și ale altor limbi romanice va ilustra generalizarea din (2) și încă alte două generalizări ((16) apare mai clar în alte limbi decât româna):

- (15) Exclamativele au adesea forme identice cu alte tipuri de non-declarative (interogative, directive), dar se deosebesc de acestea prin intonație (în cazul exclamativelor principale)
 (16) Exclamativele tind să aibă forma unor părți de propoziție (inclusiv propoziții subordonate)

În discutarea criteriului (ii) mai sus, am observat că exclamativele introduc alternative (față de care situația descrisă de propoziție este tratată ca non-

canonică). Elementul care variază între aceste alternative se poate numi *focus exclamativ*. Dacă focusul exclamativ este o parte de propoziție, exclamativele sunt *parțiale*. Alternativele pot fi, cum am văzut în (5)b, și *p* și *non-p*, caz în care focusul exclamativ este valoarea de adevăr. În mod asemănător interogativelor, aceste exclamative se numesc exclamative *totale*.

2.1 Exclamative totale

2.1.1 În română, **subjonctivul** în principale poate marca o exclamativă totală; aceste propoziții sunt în general conotate negativ (nu doar caracterizează un fapt ca surprinzător, ci exprimă și nemulțumirea vorbitorului față de acest fapt):

- (17) a. Să uit eu cheile!
b. Să nu-mi spună el că se însoară!

Alte limbi romanice folosesc **infinitivul**, ceea ce sugerează că și subjonctivul românesc se înscrie în tendința notată sub (16) mai sus:

- (18) a. Trasferirmi proprio adesso! (it.) „Să mă mut chiar acum!”
b. ¡Engañar a un pobre hombre como este! (sp., Alonso-Cortez 1999:4003)
„Să păcălești un om sărac ca ăsta!”

Aceste limbi pot folosi și subjonctivul, dar precedat de complementizatorul *che/que*:

- (19) a. Che se ne sia andato da solo! (it.)
„Să plece el singur!”
b. ¡Que se diga eso de ti! (sp., Alonso-Cortez 1999:4003)
„Să se spună asta despre tine!”

În privința sintaxei tipului din (17), dat fiind că *să* este parte a nivelului flexionar al propoziției, se pune întrebarea dacă marcarea exclamativă la nivelul propoziției se realizează prin mutare sau doar abstract, prin selecția modului subjonctiv de către un C exclamativ vid. Frecvența ordinii Subjonctiv - Pronume Subiect (v. traducerea lui (19) și (5)b) ar putea fi considerată o dovadă pentru deplasarea complexului verbal într-o poziție superioară celei din declarative (cum a propus Hill 2006 pentru alte structuri cu subiect pronominal postverbal). Ca test, se poate utiliza ordinea SV unde S nu poate fi considerat topic sau focus. Dacă ar exista un contrast între acceptabilitatea acestei topici în declarative și exclamativele cu subjonctivul, s-ar putea susține

că centrul complex *să*+Verb se ridică la C. Într-adevăr, un asemenea contrast pare să existe între (20) și (21)b, dar judecățile nu sunt suficient de tranșante:

- (20) Cineva mi-a zgâriat mașina! (constatare, out-of-the-blue)
 (21) a. Să-mi zgârie cineva mașina (într-un parcaj așa bine păzit) !
 b. (?) Cineva să-mi zgârie mașina!

2.1.2 Unele exclamative ce par a fi parțiale, fiind introduse de **cuvântul wh-cum**, pot avea sensul de exclamative totale – v. parafraza de sub (i) în exemplele de mai jos:

- (22) Cum a venit el acasă singur!
 (i) faptul că a venit acasă singur e remarcabil/excepțional (de ex., despre un copil mic, un câine)
 (ii) ? felul în care a venit acasă singur e remarcabil/excepțional
 (23) Cum a răspuns el la toate întrebările!
 (i) faptul că a răspuns la toate întrebările e remarcabil/excepțional
 (ii) felul în care a răspuns la toate întrebările e remarcabil/excepțional

Această dublă citire se poate explica prin existența a două cuvinte *cum*: adverb de mod și complementizator exclamativ (în citirea din (i), *cum* ar fi C exclamativ). Și în alte limbi romanice corespondentele lui „cum” pot funcționa ca C exclamativ⁵. Dar cel mai adesea acest C este asociat unui focus exclamativ in situ (subliniat în exemplele de mai jos), fiind, așadar, vorba de exclamative parțiale potrivit definiției date la începutul secțiunii 2:

- (24) a. Comme il chante bien! (fr.) „Ce bine cântă!”
 b. Comme il est grand! „Ce mare e!”
 (25) Come sarà stanco! (it.) „Cât de obosit va fi!”

2.1.3 **Complementizatorul condițional și interogativ indirect *si/se*** „dacă” este utilizat în unele limbi romanice (franceză, italiană, spaniolă)⁶; și aici este posibilă prezența unui focus exclamativ in situ (v. *beau* în (26)b; poate și *bene* în (26)a):

⁵ Fr. *comme* nu poate apărea niciodată împreună cu un adjectiv sau adverb. De aceea, el nu este analizat ca DegP deplasat, ci ca C exclamativ (v. Gérard 1980, Marandin 2008)

⁶ Româna are structuri de tipul *Dacă n-am vorbit cu o mie de persoane!*, cu negație și sens de cantitate mare, dar ele nu par a trece testul presupozitionalității.

- (26) a. Accidenti, se quel ragazzo (non) se la cava bene! (it., Benincà 1995: 133)
 „Cum se descurcă bine băiatul ăla!”
 b. S'il est beau, ce type! (fr., Marandin 2008)
 „Ce frumos e tipul ăsta! / Frumos mai e, tipul ăsta!”
 c. ¡Si me acordaré yo! (sp., Alonso-Cortes 1999:4002)
 „Cum/Ce-o să-mi mai amintesc eu!” (=¡Cuánto me acordaré yo!)

2.1.4 Limbile cu subiecte clitice (franceza și dialectele italiene de nord) pot utiliza **inversiunea verb-subiect clitic**; în dialectele italiene de nord, inversiunea poate fi însoțită de o negație „expletivă” (neinterpretată); și aici se vede posibilitatea unui focus exclamativ în situ: *grand* în (27)a, *tuto* în (27)b):

- (27) a. Est-il pressé, ce garçon! (fr., Neamțu 1992) „Ce grăbit e băiatul ăsta!”
 b. No ga-lo magnà tuto! (padovană, Zanuttini & Portner 2003: 49)
 nu a-S.CL.3S mâncat tot „Cum a mâncat totul!”

Este posibil ca marcarea prin inversiune să fi apărut de la construcții cu *verum focus* (focalizarea afirmației; pentru deplasarea focală a verbului ca marcă a *verum focus*, v. Devine and Stephens 2006:145–148 pt. latină, Giurgea și Remberger 2012 pt. română și sardă). Este interesant de observat că româna are două expresii exclamative care utilizează **focalizarea afirmației**: *da' știu că*, cu accent focal pe verb, eventual însoțită de *nu glumă*, și *da* în construcții de tipul Demonstrativ subiect – *da* – Grup nominal:

(28) Da' ȘTIU că scrie / că mănâncă bine („nu glumă” !)

(29) ăsta DA meci!

Pentru tipul din (27), este posibilă și influența interogativelor totale asupra exclamativelor totale, pe modelul celor parțiale, unde exclamativele pot fi introduse de aceiași termeni *wh-* ca și interogativele, dar se deosebesc prin intonație. O origine interogativă ar putea explica negația expletivă din (27)b, știut fiind că interogativele negative indică în general așteptarea unui răspuns pozitiv (cf. *nu-i așa că ...?*).

Unde dintr-o structură cu encliza subiectului a rezultat o **marcă de interogativă totală**, această marcă se poate folosi și la exclamative: este cazul lui *-ti/-tu* în franceza din Quebec și în alte varietăți regionale ale francezei (particula provine din succesiunea *-t-il* de la persoana 3sg. în inversiunea clitică; v. Foulet 1921: 315, Damourette și Pichon 1930: 343, Léard 1996: 118, Vinet 2000: 382, Elsig 2009).

2.2 Exclamative parțiale cu cuvinte *wh-*

Este tipul cel mai discutat în literatură⁷, datorită frecvenței dar și, probabil, deoarece aici este cel mai evident faptul că avem de-a face cu un tip special

⁷ Pt. română, Neamțu (1985) și Vișan (2002) s-au limitat la exclamativele *wh-*; la fel Zanuttini și Portner (2003) pt. italiană, Castroviejo Miró (2006) pt. spaniolă.

de propoziție (căci forma este non-declarativă, asemănătoare interogativelor, dar sensul nu este interogativ). Cel mai adesea întâlnim cuvinte de grad (v.(30)) sau pro-forme pentru adjective sau adverbe scalare (v. (31)):

- (30) a. Ce înalt e acel turn/ Cât de înalt e acel turn!
 b. Câte cărți a scris!
- (31) a. Cum a vorbit!
 b. Ce casă și-a cumpărat!

Totuși, cum am arătat în secțiunea 1, nu este obligatoriu ca focusul exclamativ să fie scalar:

- (32) a. Che mi ha detto! (it.)
 Ce mi-a spus!
- b. Pe cine am văzut!
- c. Dove si arrampicano, questi ragazzi! (it., Michaelis 2001: 1046, ex. 57)
 Unde se cațără, băieții ăștia!
- d. Onde o Pedro foi! (ptg., Ambar 2000:34)
 Unde a fost, Pedro!

Aproape toate cuvintele interogative pot avea folosire exclamativă; o posibilă excepție este *care* (și echivalentele sale din celelalte limbi).

Negația în exclamativele *wh-* are o valoare de cantitate mare:

- (33) a. (Da') ce n-a cumpărat!
 b. Unde n-a fost!
- c. ¡Qué no daría yo por estar allí! (sp., Alonso-Cortes 1991: 4007)
 „Ce n-aș da să fiu acolo!”

La această interpretare se ajunge în felul următor: din faptul că sunt surprinzătoare valorile lui x pt. care propoziția nu este adevărată, decurge că pentru cele mai multe valori ale lui x , propoziția este adevărată, așadar numărul de x pentru care p este adevărată este neobișnuit de mare. Astfel, deși sensul pare scalar (cantitate mare), structura are la bază un focus exclamativ non-scalar (este vorba de valorile unei variabile x de tip individ, nu de tip grad).

Există mai multe deosebiri între exclamativele *wh-* și interogativele parțiale:

(i) **Intonația**: exclamativele diferă de interogative prin intonație, iar în unele cazuri aceasta este singura deosebire formală:

H L

(34) a. Ce carte și-a cumpărat?

H L H L

b. Ce carte și-a cumpărat !

(ii) Există **cuvinte wh- specializate pt. exclamative**, precum *ce* (și corespondentul lui din alte limbi romanice, v. it. *chè*, sp., ptg. *que*) ca centru de grad (v. și secțiunea 1):

(35) a. Ce înalt e! / * Ce înalt e?

b. Ce bine vorbește! / * Ce bine vorbește?

Ce se poate aplica și cantității (realizând grad+cantitate, =*ce mult*), caz în care, în GN, este urmat de *de*:

(36) Ce plouă!

(37) a. Ce de oameni au venit!

b. Que de bêtises il a dit! (fr.) „Câte prostii a spus!”

c. Que de libros ha leído! (sp.) „Ce de cărți a citit!”

(iii) **Asocierea unei mărci la nivelul propoziției cu un focus exclamativ in situ**. Cum am văzut în §2.1, există **forme wh- funcționând ca C exclamativ**, asociate unui focus exclamativ in situ – v. fr. *comme*, it. *come* în (24)-(25). În franceză, *comme* este specializat pt. exclamative:

(38) a. Comme elle danse! „Cum dansează!”

b. {Comment / *comme} danse-t-elle? „Cum dansează?”

În exclamativele indirecte poate apărea și *comment*:

(39) Regarde comme/comment on me traite! (Florea 1992) „Vezi cum sunt tratat!”

În franceză, și *que* funcționează ca C exclamativ, apărând în formele *qu'est-ce que* (specifică interogativei directe) și *ce que* (specifică interogativei indirecte):

(40) Qu'est qu'elle est belle / Ce qu'elle est belle! „Ce frumoasă e!”

Acele forme pot avea și un sens cantitativ:

(41) Qu'est-ce qu'on meurt dans cette ville! (Marandin 2008)

„Ce mult se moare / Ce se mai moare în acest oraș!”

(iv) **Subextracția unui operator de grad**. În alte cazuri, forma wh- asociată unui grup scalar nedeplasat reprezintă probabil un operator de grad extras din specificatorul proiecției de grad. Astfel, sp. *como* „cum” apare ca asociat unui GAdj/GAdv precedat de *de*. Necesitatea folosirii lui *de* indică existența unui raport local între GAdj/GAdv și *como*, ceea ce se poate formaliza prin ridicarea lui *como* din specificatorul proiecției de grad (cf. rom. *cât este de mare!*; pentru *de* ca centru de grad în română, v. Cornilescu și Giurgea 2013):

(42) Como está de alto tu hijo! (sp., Alonso-Cortez 1999:3997) „Cât de înalt e fiul tău!”

De asemenea, fr. *combien* „cât”, care, când se referă la gradul unui adjectiv/adverb, apare în general separat de adjectiv/adverb, se poate analiza ca operator de grad obligatoriu deplasat în SpecGC:

(43) a. Combien elle est jolie! (Florea 1992) „Cât e de frumoasă!”

b. Combien vous allez vite! „Ce repede mergeți!”

În această folosire (cu rol de operator de grad, nu cantitativ), *combien* este specializat pt. exclamative:

(44) * Combien est-elle jolie?

Un alt caz de **asociere la distanță**, care nu este întâlnit la interogative, este aceea dintre *ce* și un adjectiv postnominal, în interiorul constituentului deplasat. *Ce*, deși poartă semantic asupra adjectivului, apare separat de adjectiv, ca determinant al întregului grup nominal:

(45) a. Ce casă frumoasă și-a construit!

b. * Cât (de) casă (de) frumoasă și-a construit?

(v) Exclamativele se pot deosebi de interogative și prin **mărci suplimentare specifice exclamativelor**. Astfel, în română, în unele construcții poate apărea **adverbul clitic mai**, lipsit de sensul său obișnuit aditiv:

(46) Ce mai scrie! (≠ Mai scrie)

(vi) În italiană și limbile ibero-romanice, grupul *wh-* care introduce exclamativa poate fi urmat de **complementizatorul *che/que*** (cu condiția ca grupul exclamativ să fie complex, incluzând aici și *quanto/quantoi* „cât” pronominal, care probabil conține un N vid, v. Giurgea 2010; v. Contreras 1999:1952, Zanuttini & Portner 2003:67):

(47) a. ¡Que bien que canta María! (sp., Contreras 1999:1952) „Ce bine cântă Maria!”

b. Che libri interessanti che mi porti! (it., Benincà 1995:137) „Ce cărți interesante îmi aduci!”

c. ¡Quants llibres que tens! (cat., Payrató 2002: 2014) „Câte cărți ai!”

d. Que bom bolo que comemos! (ptg., Gärtner 1998:678) „Ce bună prăjitură mâncăm!”

Originea acestei construcții ar putea fi relativa exclamativă (v. §2.4 mai jos):

$[_{DP} D [_{CP/NP} NP [que IP]]] \rightarrow [_{CP} [D(+def) NP] [_{C'} que IP]] \rightarrow [_{CP} [D_{wh} NP] [_{C'} que IP]]$

Ambele construcții sunt absente din română, fapt ce poate fi pus în legătură cu absența unui C „universal” (relativ și completiv) de tipul *que/che*.

Constituentul antepus poate conține, în italiană, și **o expresie de grad de tipul „atât”**, pe lângă elementul *wh-* (în aceste cazuri, complementizatorul C este obligatoriu în italiană):

- (49) Che tanti libri *(che) ha comprato! (it., Zanuttini și Portner 2003: 66)
„Ce multe cărți a cumpărat!”

În limbile ibero-romanice, el poate conține **centrul comparativ *más/mais* „mai”**:

- (50) a. ¡Qué coche más bonito tienes! (sp.) „Ce mașină drăguță ai!”
b. Que homem mais feio! (ptg., Gärtner 1998:681) „Ce om urât!”

(vii) **Topica**: în italiană, franceză, portugheză, și în spaniolă în cazul lui *como*, exclamativele diferă de interogative prin faptul că subiectul poate apărea între constituentul wh- și verb. În franceză și portugheză, și, într-o anumită măsură, și în italiană, această topică este caracteristică interogativelor indirecte (ca și în engleză, v. *How old is he?* vs. *How old he is!*) – așadar, avem de-a face cu un tipar sintactic specific subordonatelor, ceea ce susține generalizarea (16):

- (51) a. Quanto furbo Gianni è stato! (it.; Poletto 2000:155) „Ce deștept a fost Gianni!”
b. Quanto furbo (*Gianni) è stato (Gianni)?

- (52) a. Onde o Pedro foi! (ptg., Ambar 2000:34) „Unde a fost Pedro!”
b. ¡Como las manos le brillan de limpias! (sp., Alonso-Cortez 1999:4018)
„Cum îmi lucesc mâinile de curățenie!”

În franceză, inversiunea subiectului clitic nu apare la exclamative:

- (53) a. Combien coûte-t-elle? „Cât costă?”
b. Combien elle coûte! / *Combien coûte-t-elle! „Cât costă!”

(viii) **Exclamative non-verbale**. În timp ce interogativele fără verb exprimat se interpretează doar prin elipsă, exclamativele wh- pot apărea fără verb fără a necesita recuperarea din context a unui verb (obiectul a cărui calitate sau cantitate este caracterizată ca remarcabilă este prezent nemijlocit în situația de comunicare; această folosire este facilitată de caracterul presupozitional al exclamativelor, care cere ca interlocutorul să aibă acces la informația transmisă de propoziție):

- (54) a. Ce piață frumoasă!
b. Câte flori!

(ix) **Particule exclamative**, provenite de la interjecții, pot introduce exclamative wh-; în următoarele exemple, faptul că „interjecția” este integrată sintactic este dovedit de prozodie – particula poartă accentul principal iar restul frazei este „deaccentuat”:

- (55) a. VAI ce multă mâncare ai făcut!
b. VAI ce vreme urâtă!

2.3 Exclamative parțiale cu deplasare focală

În română și alte limbi romanice cu subiect nul, exclamativele pot fi construite prin antepunerea „focală” a unui GN cu un adjectiv (calitativ sau cantitativ) pe prima poziție sau a unui adverb⁸:

- (56) a. Frumoasă rochie are Ioana!
 b. ¡Pocos coches ha conducido Alain Prost este año! (sp.; Barbosa 2000: 148)
 „Puține mașini a condus Alain Prost anul acesta!”
 c. Belo trabalho me fizeste tu! (ptg., Ambar 1999: 42)
 „Frumoasă lucrare/treabă mi-ai făcut!”
 d. ¡Bonita fiesta me organizaste! (sp., Andueza 2011)
 „Drăguță petrecere mi-ați (mai) organizat!”
- (57) a. (Da’) repede mai merge!
 b. (Da’) multe legi au mai scos!

Această construcție a fost puțin discutată în literatură, probabil deoarece nu a fost întotdeauna distinsă de declarativele cu deplasare focală⁹. De aceea, voi prezenta dovezi că această construcție este exclamativă:

(i) Construcția nu poate introduce informație nouă, ceea ce o deosebește de antepunerea focală „mirativă”¹⁰ (v. (58)b), care nu face ca propoziția să nu mai fie declarativă:

- (58) Context: Ai auzit (ce-a mai făcut Maria)? / Ce și-a cumpărat Maria?
 a. # FRUMOS iaht și-a cumpărat! (exclamativă: antepunere focală exclamativă)
 b. Un IAHT și-a cumpărat! (declarativă: antepunere focală „mirativă”)

(ii) Construcția admite *mai* exclamativ (v. și (57)):

⁸ Răspândirea exactă a acestui tip în alte limbi romanice nu este pe deplin clară; în spaniolă, Andueza (2012) îl tratează ca „exclamativă retorică”, folosită cu sens ironic, pentru a exprima o proprietate opusă celei afirmate explicit. Totuși, unii vorbitori de spaniolă (întâlniți la CILPR, Nancy, 2013 și Going Romance, Amsterdam, 2013) mi-au declarat că sensul nu este neapărat ironic. Și în română, această construcție este folosită ironic mai frecvent decât construcția wh, dar nu este restrânsă la o folosire ironică. O altă deosebire este faptul că, în spaniolă, adjectivele care pot intra în această construcție sunt în număr restrâns (Irena Tirado Camarena, c.p.), ceea ce nu este cazul în română. De asemenea, intonația este diferită, nefiind deaccentuat tot ce urmează după Adj/Adv, ca în română (Elena Castroviejo-Miró, c.p.).

⁹ Pt. română, ea a fost notată de Vasilescu (2013), dar ca „neprototipică” (în introducerea la exclamative spunându-se că „exclamatives.. are headed by wh-exclamative words”).

¹⁰ Pt. acest tip, v. Ambar 1999, Brunetti 2009, Paoli 2009, Cruschina 2011, Frascarelli și Ramaglia 2013.

(59) FRUMOS iaht și-a mai cumpărat! (≠ în plus, și-a cumpărat un iaht frumos)

Focalizarea mirativă nu permite acest *mai*, ci doar *mai* aditiv obișnuit:

(60) Un IAHT și-a mai cumpărat! (= în plus, și-a cumpărat un iaht)

(iii) În spaniolă, construcția admite complementizatorul exclamativ *che* (care este posibil și în exclamativetele *wh-*, vezi 2.2, (47)):

(61) ¡Mal que viven los políticos! (Andueza 2011) „Rău mai trăiesc politicienii!”

(iv) Ca și exclamativetele *wh-*, construcția poate apărea fără verb, fără a cere recuperarea contextuală a unui verb:

(62) a. Frumos iaht!

b. Grea problemă!

(v) Antepunerea adjectivului, în această construcție, funcționează ca marcă exclamativă, forțând deplasarea întregului GN la începutul propoziției¹¹:

(63) * Și-a cumpărat frumos iaht!

(64) Grea problemă au rezolvat! / *Au rezolvat grea problemă!

Adjectivul trebuie să fie strict inițial în GN pentru ca propoziția să fie exclamativă, iar această poziție prenominală este alta decât cea a adjectivelor calitative prenominală în alte situații: astfel, pe când (65) este curent în româna colocvială, (66) este stilistic marcat (antepunerea adjectivelor calitative caracterizează un registru mai înalt, literar); de asemenea, *mai* exclamativ este posibil în (65), dar nu în (66) (unde *mai* este interpretat aditiv):

(65) FRUMOS iaht și-a (mai) cumpărat! (exclamativă; registru colocvial, *mai* exclamativ)

(66) ? Un FRUMOS iaht și-a (mai) cumpărat! (declarativă; registru elevat, *mai* aditiv)

Aceste fapte se pot explica astfel: adjectivul are un centru de grad nul marcat +excl, care forțează deplasarea grupului de grad în SpecGD și, apoi, a întregului GD în SpecGC, ca la exclamativetele *wh-*.

(vi) Poziția adjectivului în această construcție poate fi ocupată de elemente de origine interjecțională, pe care le putem considera, aici, ca adjective marcate lexical +excl (ele nu apar, pe poziție de adjectiv, decât în această construcție):

¹¹ În (64), am ales un singular numărabil, unde folosirea fără determinant este foarte restrânsă, v. Dobrovie-Sorin, Bleam și Espinal 2006, Dobrovie-Sorin 2013; *a cumpăra* admite singulare numărabile nude, dar cu sens non-specific, ceea ce exclude adjectivele calitative prenominală, care sunt non-restrictive, deci cer un grup referențial (v. Cornilescu și Dinu 2012).

- (67) a. Halal mașină (mi-am cumpărat)!
 b. *Mi-am cumpărat (o) halal mașină / (o) mașină halal.
 c. *Mașina halal trebuie vândută.
- (68) ¡Vaya coche (que) te has comprado! (Tirado Camarena 2013)
 „Ce mașină ți-ai mai luat!”

2.4 Exclamative bazate pe relativizare

Acest tip nu există în română, dar există în celelalte limbi romanice, fapt ce poate fi pus în legătură cu existența unui complementizator „universal” pentru relative și completeive, *che/que*.

(i) **Tipul propriu-zis nominal.** Are forma unui grup nominal definit, care în mod obligatoriu conține o relativă:

- (69) a. I pasticci che sono successi! (it., Benincà 1995: 134) „Ce încurcătură s-a întâmplat!”
 b. Lo zucchero che non ha sprecato! (it., ibid.) „Cât zahăr a risipit!”
 c. ¡La forza que té, la criatura! (cat., Payrató 2002: 2014) „Ce forță are copilașul!”
 d. Le bruit qu’ils font! (fr.; Michaelis 2001: 1048) „Ce zgomot fac!”

În spaniolă, dacă lacuna din relativă este într-un GPrep, prepoziția poate să apară fie înainte de *que* relativ, fie la începutul întregului GD, înainte de articol (Alonso-Cortez 1999: 4000):

- (70) a. ¡La flema con que llega!
 b. ¡Con la flema que llega! „Cât de calm/Cu cât sânge rece sosește!”

Pentru construcția din (70)b, trebuie probabil presupus că *que* nu mai este relativizator, ci C exclamativ care atrage un GD exclamativ în specificator.

Este de notat că exemplele au în general un sens cantitativ (focusul exclamativ stă pe cantitatea numelui). Rămâne de cercetat dacă acest sens este singurul posibil în limbile romanice.

(ii) **Tipul cu relativizarea gradului.** În spaniolă, forma „neutră” a articolului definit (forma folosită cu un N vid inanimat non-anaforic, v. Giurgea 2010), *lo*, se poate combina direct cu un adjectiv sau adverb, funcționând ca un operator de grad exclamativ ((71)a ar putea fi redat prin „acel grad de inteligență pe care îl are Miriam!”; să se observe că adjectivul se acordă în mod obișnuit, deși *lo* este invariabil):

- (71) a. ¡Lo lista que es Miriam! (Zagona 2002:53) „Ce deșteaptă e Miriam! / Deșteaptă mai e Miriam!”
 b. ¡Lo rápido que escribe Susana! „Ce repede scrie Susana!”

Lo poate apărea și singur, ca un cantitativ exclamativ:

- (72) ¡Lo que come! (Alonso-Cortez 1999: 4001) „Ce mai mănâncă!”
 Ca termen de cantitate în GN, se poate folosi forma de feminin *la* urmată de *de*:

(73) ¡La de problemas que he tenido este año! (ibid.) „Ce de probleme am avut anul acesta!”

Ca și exclamativele wh- (tipul 2.2; v. §1, (12)), exclamativele bazate pe relativizare pot fi subordonate, ceea ce le deosebește de cele cu deplasare focală (tipul 2.3), care nu permit subordonarea (probabil deoarece subordonările cer un element introductiv explicit, iar operatorul de grad din exclamativele cu deplasare focală este nul):

(74) a. Me sorprendió las novelas que lee. (sp.; Contreras 1999: 1953)
„M-a surprins câte nuvele citește.”

b. Me sorprendió lo inteligentes que eran los estudiantes. (sp.; ibid., 1954)

„M-a surprins ce deștepți erau studenții.”

3. Concluzii

Prezentarea din secțiunea 2 a avut rolul de a argumenta generalizarea (2) din §1 – faptul că exclamativele ca tip de propoziție distinct, caracterizat prin presupozitionalitate (factivitate), poartă întotdeauna o marcă la nivelul propoziției (GC), care le distinge de declarative (astfel de mărci sunt: complementizatori, constituenți deplasați la începutul propoziției, eventual modul verbal, în ipoteza că el face vizibil C prin ridicare sau printr-un raport de selecție). Așadar, exclamativele nu sunt niciodată marcate doar printr-un element exclamativ in situ. Unele tipuri de exclamative sunt distinse doar prozodic de alte propoziții non-declarative, dar niciodată exclamativele nu sunt distinse doar prozodic de propoziții declarative.

Marcarea obligatorie a caracterului exclamativ la nivelul GC poate fi pusă în legătură cu generalizarea (16) – faptul că exclamativele au aspectul unor părți de propoziție. Această proprietate se poate explica, cred, prin factivitate: un fapt cunoscut nu are drept expresie o propoziție principală, ci un argument – o subordonată sau un GD (v. §2.4); propoziția atrage atenția ascultătorului asupra caracterului excepțional al acestui fapt și îi pretinde să împărtășească evaluarea pozitivă sau negativă dată de vorbitor. Aceasta este componenta pragmatică care se adaugă faptului, astfel încât să obținem un enunț complet, de tip exclamativ. Zanuttini și Portner (2003) explică sintaxa specială a exclamativelor prin prezența a două nivele GC, ceea ce le-ar deosebi de interogative; nivelul inferior ar fi necesar pentru factivitate (găzduind un operator FACT în SpecGC). Dacă un GC selecționat de un alt C poate fi tratat ca un caz de subordonare, propunerea seamănă cu sugestia noastră. De asemenea, corelarea acestui nivel cu factivitatea corespunde sugestiei noastre. Există totuși o diferență: noi susținem că întreaga exclamativă se comportă ca o subordonată, deci nivelul superior, al principalei, ar fi ocupat de un operator vid. Zanuttini și Portner, bazându-se pe structuri cu elemente wh- urmate de

un C exprimat (v. §2.2 mai jos), consideră că nivelul superior (al principalei) este ocupat de elemente wh-.

BIBLIOGRAFIE

- Alonso-Cortés, À., 1999, “Capítulo 62. Las construcciones exclamativas. La interjección y las expresiones vocativas”, în Bosque, I. și V. Demonte (ed.), *Gramática Descriptiva de la lengua española, Vol. III. Cuarta parte. Entre la oración y el discurso*, Madrid, Espasa Calpe, p. 3993–4050.
- Ambar, Manuela, 1999, „Aspects of the Syntax of Focus in Portuguese”, în Rebuschi, G. și L. Tuller (ed.), *The Grammar of Focus*, Amsterdam, John Benjamins, p. 23–54.
- Ambar, Manuela, 2000, „Wh-Questions and Wh-Exclamatives”, în Beyssade, C. et al. (ed.), *Romance languages and linguistic theory. Selected papers from ‘Going Romance’ 2000*, Amsterdam, John Benjamins, p. 15–40.
- Andueza, Patricia, 2011, *Rhetorical Exclamatives in Spanish*, teză de doctorat, Ohio State University.
- Barbosa, Pilar, 2000, „Clitics: a Window into the Null Subject Property”, în Costa, J. (ed), *Portuguese Syntax. New Comparative Studies*, Oxford, Oxford University Press, p. 31–93.
- Benincà, Paola, 1995, „Il tipo esclamativo”, în Renzi, L., G. Salvi și A. Cardinaletti (ed.), *Grande grammatica italiana di consultazione, Vol. III. Tipi di frase, deissi, formazione delle parole*. Bologna: Il Mulino, 127–152.
- Brunetti, Lisa, 2009, „On the pragmatic of post-focal material in Italian”, în Apothéloz, D. et al. (eds.), *Les linguistiques du détachement*, Bern, Peter Lang, p. 151–162
- Castroviejo Miró, Elena, 2006, *Wh-exclamatives in Catalan*, teză de doctorat, Universitat de Barcelona.
- Contreras, Heles, 1999, „Capítulo 31. Relaciones entre las construcciones interrogativas exclamativas y relativas”, în Bosque, I. și V. Demonte (ed.), *Gramática Descriptiva de la lengua española, Vol. III. Cuarta parte. Entre la oración y el discurso*, Madrid, Espasa Calpe, p. 1931–63.
- Cornilescu, Alexandra și Anca Dinu, 2012, „Adjectives and specificity”, comunicare prezentată la *Workshop on Specificity*, Universitatea din București.
- Cornilescu, Alexandra și Ion Giurgea, 2013, „The adjective”, în Dobrovie-Sorin, C. și I. Giurgea (ed.), *A Reference Grammar of Romanian. I: The Noun Phrase*, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins, p. 355–529.
- Cruschina, Silvio, 2011, „Fronting, dislocation and the syntactic role of discourse-related features”, *Linguistic variation Yearbook*, 1–34.
- Damourette, Jacques și Édouard Pichon, 1930, *Des mots à la pensée; essai de grammaire de la langue française*, Paris, Collection des linguistes contemporains.
- Dascălu Jinga, Laurenția, 2008, „Organizarea prozodică a enunțului”, in GALR, vol. II, p. 902–946.
- Devine, A. M. și L.D. Stevens, 2006, *Latin Word Order: Structured Meaning and Information*, Oxford, Oxford University Press.

- Dobrovie-Sorin, Carmen, 2013, „Bare Nouns”, în Dobrovie-Sorin, C. și I. Giurgea (eds.), *A Reference Grammar of Romanian: I. The Noun Phrase*, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins, p. 49–95.
- Dobrovie-Sorin, Carmen, Tonia Bleam și María Teresa Espinal, 2006, „Bare nouns, number and types of incorporation”, în Tasmowski, L. și S. Vogeleer (ed.), *Non-definiteness and plurality*, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins, p. 51–79.
- Elliott, D., 1971, *The Grammar of Emotive and Exclamatory Sentences in English*, teză de doctorat, The Ohio State University, Columbus, Ohio.
- Elliott, D., 1974, „Toward a Grammar of Exclamations”, *Foundations of Language*, 11, p. 231–246.
- Elsig, M., 2009, *Grammatical Variation across Space and Time: the French Interrogative System*, Amsterdam/ Philadelphia, John Benjamins.
- Florea, L. S. 1992, „Esquisse de typologie des énoncés exclamatifs”, *Revue Roumaine de Linguistique*, XXXVII, nr. 1, p. 33–43.
- Foulet, Lucien, 1921, „Comment ont évolué les formes de l’interrogation”, *Romania* 47, p. 243–348.
- Frascarelli, M. și F. Ramaglia, 2013, „Optionality in Contrast”, comunicare prezentată la *Incontro di Grammatica Generativa 39*, Università di Modena e Reggio Emilia.
- Gärtner, E., 1998, *Grammatik der portugiesischen Sprache*, Tübingen, Niemeyer.
- Gérard, Josselyne, 1980, *L’exclamation en français*, Tübingen, Niemeyer.
- Giurgea, Ion, 2010, *Pronoms, déterminants et ellipse nominale. Une approche minimaliste*, București, Editura Universității din București.
- Giurgea, Ion și Eva-Maria Remberger, 2012, „Verum Focus and Polar Questions”, *Bucharest Working Papers in Linguistics*, 14, p. 21–40.
- GALR, 2008 = Guțu-Romalo, V. (coord.), *Gramatica Limbii Române*, București, Editura Academiei.
- GBLR, 2010 = Pană Dindelegan, Gabriela (coord.), Adina Dragomirescu, Isabela Nedelcu, Alexandru Nicolae, Marina Rădulescu-Sala, Rodica Zafiu, *Gramatica de bază a limbii române*, București, Editura Univers Enciclopedic Gold.
- Grimshaw, Jane, 1979, „Complement selection and the lexicon”, *Linguistic Inquiry*, 10, nr. 2, p. 279–326.
- Hill, Virginia, 2006, „Stylistic inversion in Romanian”, *Studia linguistica*, 60, nr. 2, p. 156–180.
- Léard, Jean-Marcel, 1996, „Ti-tu, est-ce que, qu’est-ce que, ce que, hé que, don: Des particules de modalisation en français?”, *Revue québécoise de linguistique*, 24, nr. 2, p. 107–124.
- Marandin, Jean-Marie, 2008, „The exclamative clause type in French”, în Müller, S. (ed.), *Proceedings of the 15th HPSG Conference*, Stanford, CSLI Publications, p. 436–456.
- Michaelis, Laura, 2001, „Exclamative constructions”, în Haspelmath, M. et al. (ed.), *Language Typology and Language Universals.*, Berlin, De Gruyter, p. 1038–1050.
- Michaelis, Laura și Knud Lambrecht, 1996, „Towards a construction-based theory of language function: The case of nominal extraposition”, în *Language*, 72, nr. 2, p. 215–247.

- Neamțu, G. G., 1985, „Cuvinte relative exclamative”, *Limba Română*, XXXV, nr. 2, p. 108-112.
- Paoli, S., 2009, „Contrastiveness and new information: A new view on Focus”, *Rivista di Grammatica Generativa*, 34, p. 137–161.
- Payrató, L., 2002, „L’enuciació i la modalitat oracional”, în Solà, J., M.-R. Lloret, J. Mascaró, M. Pérez Saldanya (ed.), *Gramàtica del català contemporani*, Barcelona, Empúries, p. 1151–1220.
- Poletto, Cecilia, 2000, *The Higher Functional Field. Evidence from Northern Italian Dialects*, New York/Oxford, Oxford University Press.
- Tirado Camarena, Irene, 2013, „Vaya como cuantificador en expresiones nominales”, Comunicare prezentată la *27e Congrès International de Linguistique et de Philologie Romanes*, Nancy, 15-20 iulie.
- Vasilescu, Andra, 2013, „Sentence types” (cap. 13 §2), în Pană Dindelegan, G. (ed.), *The Grammar of Romanian*, Oxford, Oxford University Press, p. 537–545.
- Vântu, Ileana, 2008, „Enunțurile exclamative”, în GALR, vol. II, p. 29–31.
- Vinet, Marie-Thérèse, 2000, „Feature representation and *-tu(pas)* in Québec French”, *Studia Linguistica*, 54, nr. 3, p. 381–411.
- Vișan, Ruxandra, 2002, „Observații asupra sintaxei exclamativelor cu *ce*, *ce de*, *cât* și *cum* în română”, în Pană Dindelegan (ed.), *Perspective actuale în studiul limbii române. Actele Colocviului Catedrei de Limba Română, 2001*, București, Editura Universității din București, p. 415–425.
- Zagona, Karen, 2002, *The Syntax of Spanish*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Zanuttini, R. și P. Portner, 2003, „Exclamative Clauses: At the Syntax-Semantics Interface” *Language*, 79, nr. 3, p. 39–81.

Ion GIURGEA
 Institutul de Lingvistică al Academiei Române
 „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, București